

MODALITY AND NEGATION IN MOXA' S UNIVERSAL CHRONICLE**Iuliana Valentina Bobocă, Assistant, PhD, University of Pitești**

Abstract: This study focuses on negation structures, analyzed as modal operators in Moxa' s Universal Chronicle. Negation is intertwined with modality, for it implies the speaker's choice in the affirmative-negative alternative.

Keywords: archaic, context, discourse, literature, language.

1. Varietatea mare a modalităților prin care modalizatorii operează la nivelul textelor ține de diversitatea actelor de vorbire. Acestea, pe lângă încadrarea lor pragmatică (locuționare, ilocuționare și perlocuționare) se pot clasifica în funcție de conținutul mesajului și de raportarea lor la valorile de adevăr.

Din punctul de vedere al evaluării adevărului pe care-l vehiculează conținuturile propoziționale, actele de vorbire sunt factive (afirmative), contrafactive (negative) și nonfactive, în care locutorul nu-și asumă raportarea mesajului la valorile de adevăr.

Literatura istorică își propune la modul ideal aserțiuni obiective, care să corespundă adevărului istoric, dar care să aibă și un rol educativ:

(1) *Mulți se-au nevoit de-au scris aii și i-au chibzuit să spuie cu adevăr , și unul cu alt nu ș-au sămănat. Iată și noi, de cât ne iaste putérea, spunem cu adevăr (4v: 99);*

2. Negația generează, de cele mai multe ori, acte de vorbire nonfactive, negând, odată cu verbul, întreg conținutul propozițional. Ea este strâns legată de modalitate, întrucât presupune o alegere de către locutor în alternativa afirmativ-negativ. Acest lucru a fost subliniat de cercetători: „Din perspectivă logică, negația verbală poate fi privită ca o instanță a modalității, și anume ca formă a exprimării categoriei „ireal”. Chiar dacă nu o interpretăm strict ca o instanță a modalității, negația trebuie luată în considerare ca un mijloc de exprimare a unor valori modale”¹.

3. Operatorul negației are în limba română veche aceeași formă ca în româna actuală: adverbul de negație *nu* și particula (prefixul negativ) *ne-* atașată participiilor și gerunziilor:

(2) *Și-i învăscu în piei de trup, de lăcuia înaintea raiului și plângea nemângâiat (10r: 101);*

(3) *N-am scris ca Omir, că el au avut limbă dulce de au fost drag a podobi povestile. (27r: 117);*

(4) *Puse-se în scaun, de împărăția Traian, voinic și bărbat, viteaz și răbduriv întru judecată și drept și nefătarnic. (44r: 131);*

Există însă și termeni derivați cu prefixul negativ *ne-*, care nu funcționează ca operatori gramaticali ai negației, ci ca procedee lexicale:

(5) ... *de-acii nevoiia pre toți să-i dea bir. (14v: 105);*

¹ Manea, 2012: 141

(6) *Deaca veni Theodosie, el puse multă nevoie cu cetățenii și cu mare chin și meștereșug de-abia dobândi cetatea.* (87v: 167);

(7) *De va vrea neștine să se adeverească eftenșugul lui, să auză...* (104r: 179);

(8) *... cătu mi-u fost știința și m-am preceput, eu am nevoit de-am scris.* (139v: 203).

Negația verbală trebuie distinsă de negația parțială, atunci când ea operează nu asupra întregii propoziții, ci asupra unei alte părți de vorbire dinafara predicatului:

(9) *D-acii făcea rău nu numai că până aciaa, ce încă niște spurcăciuni rele făcea...* (109v: 182).

Faptul că negația verbală operează asupra întregii propoziții a determinat ca, uneori, ea să se deplaseze în fața conectorului:

(10) *Ce de nu va puternicul Dumnezeu răilor să stea în tâmpi[ni]șu, ca un painjin le e puterea și sfatul omenesc.* (101r/101v: 177).

De multe ori negația nu se află în corelație cu adverbul de negație *nici*:

(11) *Pînă nu vom vedea mainte de la tine sémne minunate , nu vom crede, nice vom fi creștini!* (115r: 185).

Specific traducerilor de texte religioase, mai ales a celor din secolele XVI – XVII este fenomenul absenței negației verbale în prezența altor cuvinte cu sens negativ: „În ce privește primul tip, găsim în textele traduse din secolul al XVI-lea numeroase cazuri în care verbul e la forma pozitivă”². Exemple se întâlnesc în textele traduse, unde traducătorii au respectat sintaxa textului slavon, care nu cunoaște fenomenul dublei negații:

(12) *Ce nu-l iubiia boiarii, nice țaranii, pentru că era rău, vizetlean, sireap, ucigaș, plin de nebunie, nice avea om drept sine, nice sfat întreba de nime, ce se ținea însuși că e prea înțelept.* (83r: 163)

Uneori, în același text, astfel de forme se întâlnesc alături de construcția românească:

(13) *Acesta încă nu se închina icoanelor, ce iară nu le răsipiia, nice pre alții opriia să nu se închine.* (101r: 177);

(14) *Pînă nu vom vedea mainte de la tine sémne minunate , nu vom crede, nice vom fi creștini!* (115r: 185)

Ulterior, în situația insistenței negației, ea se dublează de fiecare dată:

(15) *Fu Duca împărat și domniia bine, că nice se foarte înălța, nice se iară lăsa, ce mergea pre cale împărătească.* (134v: 199);

(16) *Ce, cum nu poți ajunge naltul ceriului, nice adîncul pămîntului, nice marginea lumiei, și cum nu se pot număra stélele ceriului, nice năsipul mării, așa nu se poate afla adîncul scripturilor.* (139r: 202)

Aceasta înseamnă că începând de la sfârșitul secolului al XVII-lea norma dominantă s-a impus: „În textele parcurse din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, am întâlnit foarte rar lipsa negației după cuvinte ca: *nimeni, nimic, niciodată* etc”³.

4. Ca operator modal, negația se întâlnește, alături de verbele specifice, în toate tipurile de negație.

4.1. În modalitatea epistemică sunt angajate în structurile negației verbele-operator *a putea, a trebui*, marcând siguranța și probabilitatea. Verbul *a putea* are valoare deontică mai ales în structuri negative, cu sensul de „a nu i se permite, a nu avea acces la”:

² SLR, 2007: 16

³ SLR, 2007: 17.

(17) și îmbla cum **nu trebuia**, iară cârma și sfatul dedese a nește ticăiți și nebuni de-l ținea (123r: 142);

(18) Și au zăcut vrème multă și nece un boiarin **nu putea** întoarce pre împăratul să iarte pre fiu-său (116v: 186);

(19) și nime nu i se **poate urca** în vîrh (52v: 135).

Verbele cu sens modal de tipul *a ști*, *a crede* dobândesc o mai mare valoare modală în structuri negative:

(20) Așa plătește Dumnezeu cui **nu știe** har de bine ce-i dă (96r: 173);

(21) **Nu crede**, că nu mor îngerii (67r: 151);

(22) Iară Roman nice pre unii **nu credea**, ce pre toți îi avea hitleni și vrăjmași (137r: 201).

Sensul probabilității este exprimat destul de frecvent de adverbul *mainte*:

(23) Deci când venia cineva la dins, **mainte-l** cerca să nu fie armă ascunsă (39v: 127).

4.2. Modalitatea deontică este cel mai bine reprezentată prin structurile imperativului negativ sau ale conjunctivului cu valoare de imperativ:

(24) O, Sevaste, **nu grăbi** cu mînia pre nimenea a lovi, ce mainte ceteste (36v: 125);

(25) Până nu vom vedea fața împăratului, **să nu ne întorcem** întristați și smeriți (42r: 130);

(26) O, împărate, **nu se cade** cine poartă căftan mohorât să grăiacă menciuni (62v: 148).

O valoare interdictivă mult mai mare o are prohibitivul, foarte frecvent în limba română veche:

(27) Nic[e] tu **nu veri domni** de acum (16v: 107).

În mod similar, cu aceeași implicare semantică, se folosește și conjunctivul în circumstanțialele finale negative:

(28) Atunce-l dăruiră cu 300 de galbeni, ca **să nu-i uite** cînd va veni la împărăție (61r: 146).

Mai rar, sensul obligativității, în varianta lui negativă, este redat de expresii cu caracter impersonal:

(29) Ce cui nu -i iaste dată de sus, în deșertu se ispiteste, că periră ca prahul naintea unui vînt (133r: 198).

Se întîlnesc, destul de frecvent și enunțuri cu verbul *a se nevoi*, cu sensul de „a se simți obligat să facă ceva”, ele fiind astfel marcate din punctul de vedere al modalității deontice:

(30) deci **nu se nevoia** nimenilea la războiu (24v: 116).

Verbe colaterale, care sunt legate de percepția subiectivă a modalității deontice, ca reacție la obligativitatea impusă sunt *a se teme* sau, dimpotrivă, *a îndrăzni*:

(31) **nu se teme** de cei înalți, nice se rușinează de nimenea (72v: 154);

(32) Acesta **îndrăzni** cu vasele beséreciei, de beu (18r: 109).

4.3. Modalitatea deziderativă poate și ea să apară în enunțuri ce conțin fapte de limbă contrafactive:

(33) *Cine va vrea de voia lui să ia galbeni și să întoarne ce-au cumpărat, noi vom da, iar de **nu va vrea**, în voia lui să fie* (47r: 133);

(34) *Deci **nu vrură să se împreune** întru atîta spurcăciune a lui* (86r: 166);

(35) *Deci, de veri avea minte curată și viață dereaptă, **să nu lăcomești** la dobîndă hitleană* (72v: 154).

4.4. Modalitatea deontică apreciativă, în varianta ei negativă, are conotații deontice mai puternice:

(36) *Om bun și m[i]l[o]stiv și **nu iubii** strî[m]bătățile, nici slutiia pre nime* (43v: 131);

(37) *Dară den om bun cum **nu născu** bun* (47v: 134);

(38) *Ce **nu plăcu** aceasta pizmeei, cumu-și grăiaște: ochiul hitlean și pizmașu **nu iubéște** binele omului* (68v: 152).

5. Ca modalizator în actele de vorbire contrafactive, negația are, de multe ori, un rol intensiv, locutorul asumându-i conținutul negativ al mesajului. De asemenea, se poate constata că delimitarea dintre conotațiile modale interferente este, în multe dintre situații, mai clară.

6. Bibliografie:

1. Manea, 2012 – Dana Manea, *Modalitate și negație în limba română contemporană*, în vol. *Limba română, Direcții actuale în cercetarea lingvistică*, București, Editura Universității București.

2. Moxa, M., 1989 – Mihail Moxalie, *Cronica universală*, (Ediție G. Mihăilă), București, Editura Minerva.

3. SLR, 2007 – Mioara Avram (Coordonator), *Sintaxa limbii române în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române.

NOTĂ:

Această cercetare a fost efectuată prin Proiectul POSDRU/159/1.5/S/138963 – „Performanță sustenabilă în cercetarea doctorală și post doctorală - PERFORM”, cofinanțat de Fondul Social European